

Katarzyna Stefanowicz-Zawiszewska*

Akademia Kujawsko – Pomorska w Bydgoszczy

<https://orcid.org/0000-0002-9914-9790>

BUDOWANIE SYSTEMU WARTOŚCI U DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM I UCZNIÓW EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Streszczenie

Podstawą każdej kultury są wartości, które wytyczają drogę ludzkich dążeń, nakłaniają do określonego postępowania, wywołują emocje. Pierwszym miejscem, w którym dziecko poznaje wartości jest dom rodzinny. Kolejne instytucje, które mają duży wpływ na proces przyjmowania i uwewnętrzniania wartości to przedszkole i szkoła. Dziecko muszą one wyposażyć w silny system wartości oraz usprawnić je do realizowania we własnym życiu. Warunkiem podejmowanych w nich działań jest stworzenie odpowiednich warunków do edukacji wartości.

Słowa kluczowe: system wartości, dzieci w wieku przedszkolnym, uczniowie edukacji wczesnoszkolnej

BUILDING A VALUE SYSTEM IN PRESCHOOL CHILDREN AND EARLY PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

The basis of every culture are the values that mark the path of human aspirations, encourage specific behavior and evoke emotions. The first place where a child learns values is the family home. Other institutions that have a large impact on the process of accepting and internalizing values are kindergarten and school. They must equip the child with a strong system of values and enable them to implement them in their

---

* Katarzyna Stefanowicz-Zawiszewska – doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, autorka kilkudziesięciu artykułów opublikowanych w wydawnictwach zwartych oraz czasopismach oświatowych polskich i zagranicznych.

own life. The condition for the activities undertaken in them is to create appropriate conditions for values education.

Keywords: system of values, preschool children, early school students

~ • ~

Wprowadzenie

Wartości odgrywają kluczową rolę w życiu człowieka. Wyznaczają one kierunek podejmowanych przez niego decyzji i działań. Problematyka wartości była przedmiotem rozważań wielu filozofów, psychologów, socjologów i pedagogów. Analizowano między innymi takie zagadnienia jak:

- „ – co stanowi istotę wartości „homo sapiens”?
- czy wartości potrzebne są człowiekowi?
- czy współczesny człowiek żyje wartościami?
- czy mają one swoje miejsce w naukach o wychowaniu?”¹.

Wymienione problemy zostały szczegółowo zbadane, zanalizowane i opisane w wielu artykułach i rozprawach naukowych. Niniejszy artykuł nawiązuje do nich i odnosi je do problemu budowania systemu wartości u dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów edukacji wczesnoszkolnej.

1. Problem wartości

1.2. Wartości w ujęciu definicyjnym

Pojęcie wartości pochodzi z języka łacińskiego od słów *valor, valere* i oznacza w tłumaczeniu na język polski *być silnym, zdrowym*.

Według K. Popielskiego wartości (w ujęciu filozoficznym) „– „stanowią naturalny i egzystencjalnie znaczący korelat ludzkich dążeń, wyborów, celów i odniesień. Dla egzystencji wartości są tymi realiami, które ją motywują, aktywizują i ukierunkowują, a jednostce dają poczucie spełnienia się i umożliwiają doświadczenie sensu”².

D. Dobrowolska uważa, iż „Wartością najogólniej zdefiniowaną jest wszystko to, co stanowi przedmiot potrzeb, postaw, dążeń i aspiracji człowieka. Może to więc być przedmiot materialny, osoba, instytucja, idea, rodzaj działania”³.

Natomiast M. Rokeach i P. Brzozowski (w aspekcie psychologicznym) stwierdzają, że wartość jest „trwałym przekonaniem, że określony sposób postępowania

¹ M. Grabowski, *Co stanowi wartość dla ucznia w młodszym wieku szkolnym? próba uporządkowania wartości w kontekście edukacji wczesnoszkolnej*, w: „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli 2010”, nr 3 - 4, s. 50-57.

² K. Popielski, *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*, Lublin 1994, s. 46.

³ J. Mariański, W. Zdaniewicz, *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991, s. 175.

lub ostateczny stan egzystencji jest osobiście lub społecznie preferowany w stosunku do alternatywnego sposobu postępowania lub ostatecznego stanu egzystencji⁴.

Cz. Kupisiewicz – w ujęciu pedagogicznym – określa „wartość jako to, co jest dla poszczególnej osoby ważne, upragnione, niezbędne, a także darzone szacunkiem i uznaniem⁵”.

Powyżej zaprezentowane definicje w odmienny sposób przedstawiają wartość. Trudno jest jednoznacznie zdefiniować to pojęcie. Według S. C. Michałowskiego „najczęściej są wymieniane trzy definicje wartości: wartość jako to wszystko, co jest cenne i godne pożądania; wartość jako odpowiedź na potrzebę; wartość jako idea stanowiąca przedmiot i cel dążeń ludzkich⁶”.

1.2. Klasyfikacja wartości

Istnieje wiele różnych klasyfikacji wartości, które pomagają zrozumieć ich różnorodność i hierarchię. Oto kilka popularnych podziałów wartości⁷:

1. Osobiste i społeczne: Osobiste odnoszą się do indywidualnych przekonań, preferencji i potrzeb jednostki, takich jak szczęście, wolność, samorealizacja. Natomiast społeczne dotyczą dobra ogółu społeczeństwa, takie jak sprawiedliwość, solidarność, równość.
2. Moralne, estetyczne i poznawcze: Moralne odnoszą się do zasad i norm postępowania, takie jak uczciwość, lojalność, empatia. Estetyczne dotyczą piękna, harmonii, twórczości artystycznej. Natomiast poznawcze odnoszą się do wartościowania wiedzy, nauki, rozwoju intelektualnego.
3. Uniwersalne i kulturowe: Uniwersalne są uznawane za powszechne i obowiązujące dla wszystkich ludzi niezależnie od kultury czy kontekstu społecznego, takie jak szacunek, uczciwość, sprawiedliwość. Kulturowe są specyficzne dla danej społeczności i wynikają z jej tradycji, zwyczajów i przekonań.
4. Instrumentalne i wartości końcowe: Instrumentalne odnoszą się do środków, które są używane do osiągnięcia innych wartości. Na przykład, praca ciężka może być wartością instrumentalną w celu osiągnięcia sukcesu zawodowego.

⁴ P. Brzozowski, *Polska wersja testu wartości Rokeacha i jej teoretyczne podstawy*, „Przegląd Psychologiczny”, XXIV (1986) 2, s. 528; M. Rokeach, *The nature of human values*, New York 1973, s. 5.

⁵ Cz. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009, s. 189.

⁶ S. C. Michałowski, *Życie w rodzinie a budowanie świata wartości*, w: „Dziecko w świecie wartości, część pierwsza – Aksjologiczne barwy dziecięcego świata”, K. Denek, U. Morszczyńska, W. Morszczyński, S. C. Michałowski, Kraków 2003, s. 181.

⁷ Zob. Cz. Banach, *Wartości w zmiennym świecie a edukacja*, w: „Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej”, red. H. Kwiatkowska, Warszawa 1991, s. 105; K. Denek, U. Morszczyńska, W. Morszczyński, S. Cz. Michałowski, *Dziecko w świecie wartości (część 1)*, Kraków 2003, s. 25–26; K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Toruń– Leszno 2005, s. 126–131.

Natomiast końcowe są wartościami same w sobie, takimi jak szczęście, zdrowie, miłość.

Wartości mogą być również hierarchizowane na wiele innych sposobów, w zależności od kontekstu i teorii. Ważne jest, aby zrozumieć, że są one złożone i różnią się w zależności od jednostki, kultury i społeczności.

Znane są również klasyfikacje wartości przypisane określonemu autorowi:

1. Według Maxa Schelera⁸:

- Hedoniczne – czyli zmysłowe;
- Witalne – „życiowe”, którym odpowiadają stany psychiczne jak poczucie zdrowia lub choroby, mocy czy słabości. Stanami związanymi z wartościami witalnymi są odwaga, strach, gniew itp.;
- Duchowe, które obejmują wartości moralne, poznawcze bądź estetyczne. Zawierają one w sobie prawość i bezprawie, poznanie prawdy, piękno i brzydotę.
- Religijne, którym towarzyszą stany uszczęśliwienia i rozpacz.

2. Podział Allporta, Vernona i Lindzey:

- Jako zainteresowania;
- Jako nastawienia.

3. Typologia M. Rokeacha (pierwsza):

- Moralne;
- Kompetencyjne.

4. Kategoryzacja M. Rokeacha (druga):

- Ostateczne określają najważniejsze, ponad sytuacyjne ludzkie cele;
- Instrumentalne – sposoby postępowania⁹.

Warto zauważyć, że istnieje wiele innych podziałów wartości opracowanych przez różnych badaczy i teoretyków. Klasyfikacje te pomagają w analizie i zrozumieniu różnorodności wartości, które kształtują nasze postawy i zachowania.

1.3. Funkcje wartości

Wartości pełnią wiele różnych ról w naszym życiu i społeczeństwie. Do podstawowych funkcji wartości należą:

1. Orientacyjna: Wartości pomagają nam określić nasze cele, priorytety i kierunek w życiu. Są one swoistym kompasem moralnym, który wskazuje nam, co uważamy za ważne i co daje naszemu życiu sens.
2. Motywacyjna: Wartości stanowią źródło motywacji i inspiracji. Kiedy kierujemy się naszymi wartościami, odczuwamy większe zaangażowanie i determi-

⁸ T. Perz, *Świat wartości w ujęciu Maxa Schelera – konsekwencje pedagogiczne*, Edukacja Humanistyczna Szczecin 2020, nr 1 (42).

⁹ J. Ciecuch, *Kształtowanie się systemu wartości. Od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*, Warszawa 2013.

nację do działania. Wartości pomagają nam pokonywać trudności i dążenie do osiągnięcia naszych celów.

3. Regulacyjna: Wartości pełnią rolę w ustalaniu norm i standardów postępowania. Działają jako wewnętrzne wytyczne, które kształtują nasze decyzje i zachowania. Pomagają nam rozróżnić, co jest moralnie właściwe, a co nie.
4. Integracyjna: Wartości mają moc integracyjną, ponieważ są podstawą tworzenia więzi społecznych. Dzielać podobne wartości z innymi ludźmi, tworzymy więzy społeczne, grupy i społeczności. Wartości mogą pomagać w budowaniu harmonijnych relacji i wspólnoty.
5. Ochronna: Wartości stanowią swoiste zabezpieczenie przed pokusami i presją społeczną. Działając zgodnie z naszymi wartościami, chronimy nasze poczucie integralności i autentyczności, unikając działań sprzecznych z naszymi przekonaniami.
6. Kreatywna: Wartości mogą pobudzać kreatywność i innowacyjność. Mogą służyć jako inspiracja do poszukiwania nowych rozwiązań, podejmowania ryzyka i eksplorowania nowych obszarów.
7. Transformacyjna: Wartości mają potencjał do zmiany społeczeństwa i świata. Kiedy wartości są wprowadzane w życie przez jednostki i społeczności, mogą prowadzić do pozytywnych zmian społecznych, walki z niesprawiedliwością i promowania równości¹⁰.

Wartości mają znaczący wpływ na nasze myślenie, postępowanie i relacje z innymi ludźmi. Pełnią one istotne funkcje w naszym rozwoju osobistym, społecznym i moralnym.

2. Przekaz wartości małym dzieciom

2.1. Uwarunkowania przekazu wartości

Przekazywanie wartości dzieciom jest procesem kompleksowym i zależy od wielu czynników. Na skuteczność przekazu wartości dzieciom mogą mieć wpływ następujące uwarunkowania¹¹:

1. Autentyczność i spójność: Ważne jest, aby przekaz wartości był autentyczny i spójny zarówno w słowach, jak i w działaniach. Dzieci są wrażliwe na niezgodności między tym, co mówimy, a tym, co robimy. Dlatego ważne jest, aby być konsekwentnym i dawać dzieciom spójne przekazy wartościowe.
2. Modele i wzorce: Dzieci uczą się poprzez naśladowanie i obserwację. Wartości są przekazywane poprzez role modeli, takich jak rodzice, nauczyciele, bliscy.

¹⁰ K. Denek, *Ku dobrej edukacji*, Toruń – Leszno 2005.

¹¹ G. Paprotna, *Wartości w wychowaniu przedszkolnym*, Wkładka nr 2 do kwartalnika pedagogicznego „Nauczyciel i Szkoła” 2009, nr 3-4, s. 16-18.

Ważne jest, aby te osoby odzwierciedlały wartości, które chcemy przekazać dzieciom poprzez swoje postępowanie i zachowanie.

3. Komunikacja i dialog: Ważne jest, aby stworzyć otwartą i aktywną komunikację z dziećmi na temat wartości. Słuchać ich, dać im możliwość wyrażania swoich przemyśleń i uczuć, zadawać pytania, które pobudzą je refleksję i rozwijają ich umiejętność samodzielnego myślenia.
4. Dopasowanie do wieku i rozwoju dziecka: Przekaz wartości powinien być dostosowany do wieku i rozwoju dziecka. Wartości można przedstawiać w sposób przystępny i zrozumiały dla dziecka, uwzględniając jego poziom rozwoju poznawczego i emocjonalnego.
5. Kontekst kulturowy i społeczny: Wartości są również kształtowane przez kontekst kulturowy i społeczny, w którym dziecko się rozwija. Ważne jest, aby uwzględnić wartości obecne w danej społeczności, ale również zachęcać do krytycznego myślenia i refleksji nad tym, co jest właściwe i uczciwe.
6. Edukacyjne podejście: Przekaz wartości może być skuteczniejszy, gdy jest częścią procesu edukacyjnego. Włączać wartości w codzienne sytuacje i zadania, używając różnorodnych metod nauczania, takich jak opowiadanie historii, gry, dramatyzacja, aby pomóc dzieciom zrozumieć i przeżyć wartości w praktyce.
7. Cierpliwość i konsekwencja: Proces przekazywania wartości wymaga czasu, cierpliwości i konsekwencji. Wartości nie są przekazywane jednorazowo, ale są stopniowo wprowadzane i utrwalane poprzez powtarzające się doświadczenia i wzorce postępowania.

2.2. Znaczenie wartości

2.2.1. W edukacji przedszkolnej

Przedszkole to czas, gdy dzieci rozwijają swoją osobowość, uczą się interakcji społecznych i kształtują swoje postawy i przekonania. Wartości odgrywają ważną rolę w edukacji przedszkolnej. Pomagają one dzieciom budować swoje systemy moralne, rozwijać empatię, zdolność do współpracy i szacunek wobec innych.

2.2.2. Znaczenie wartości w edukacji przedszkolnej¹²:

1. Kształtowanie postaw i moralności: Przedszkole jest miejscem, w którym dzieci uczą się o właściwym i niewłaściwym postępowaniu. Uczciwość, szacunek, empatia, są wpajane przez nauczycieli poprzez modelowanie, opowiadanie historii, gry i codzienne interakcje.
2. Budowanie relacji i umiejętności społecznych: Szacunek, współpraca, tolerancja, są niezbędne do budowania zdrowych relacji z rówieśnikami i dorosłymi.

¹² K. Olbrycht, *Wychowanie do wartości – w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, „Paedagogia Christiana” 2012, nr 1/29, s. 97-100.

Przedszkole daje dzieciom okazję do nauki interakcji społecznych, rozwiązywania konfliktów i rozumienia różnorodności.

3. **Kreatywność i twórczość:** Wartości estetyczne, takie jak piękno, harmonia, kreatywność, są ważne w edukacji przedszkolnej. Przedszkole stwarza przestrzeń dla dzieci do wyrażania swojej wyobraźni, eksperymentowania, odkrywania sztuki i muzyki, co rozwija ich twórcze myślenie.
4. **Rozwój emocjonalny i samoregulacja:** Empatia, zrozumienie, radzenie sobie z emocjami, pomagają dzieciom rozwijać zdolności samoregulacji emocjonalnej. Przedszkole daje dzieciom możliwość rozpoznawania i wyrażania swoich emocji, rozumienia emocji innych i budowania zdrowych strategii radzenia sobie z emocjami.
5. **Samodzielność i odpowiedzialność:** Samodzielność, odpowiedzialność, inicjatywa, są ważne dla rozwoju samodzielności i umiejętności podejmowania decyzji. Przedszkole daje dzieciom możliwość podejmowania prostych zadań, samodzielnego wykonywania obowiązków i uczestniczenia w działaniach grupowych.

2.2.2. W edukacji wczesnoszkolnej

Wartości odgrywają kluczową rolę w edukacji wczesnoszkolnej, gdy dzieci przechodzą ze środowiska przedszkolnego do formalnego systemu nauczania. Pomagają one w budowaniu pozytywnego środowiska, rozwijaniu charakteru i wspieraniu holistycznego rozwoju uczniów.

Znaczenie wartości w edukacji wczesnoszkolnej¹³:

1. **Kształtowanie postaw i moralności:** Wartości są fundamentem moralnym, który pomaga w budowaniu etycznego postępowania i odpowiedzialności uczniów. Poprzez nauczanie uczciwości, szacunku, odpowiedzialności i współczucia, edukacja wczesnoszkolna wpływa na kształtowanie moralnych postaw i zachowań uczniów.
2. **Budowanie relacji społecznych:** Szacunek, empatia, współpraca i tolerancja, odgrywają istotną rolę w budowaniu zdrowych relacji między uczniami, nauczycielami i innymi członkami społeczności szkolnej. Edukacja wczesnoszkolna stwarza okazje do nauki współpracy, rozwiązywania konfliktów i budowania zdrowych więzi międzyludzkich.
3. **Rozwój charakteru i umiejętności społecznych:** W rozwijaniu charakteru uczniów, pomaga samodyscyplina, wytrwałość, szacunek dla innych i odpowiedzialność. Te wartości wspierają również rozwój umiejętności społecznych, takich jak komunikacja, współpraca, asertywność i rozwiązywanie problemów.
4. **Wspieranie zdrowego rozwoju emocjonalnego:** Empatia, szacunek dla własnych emocji i innych, pomaga w rozwijaniu zdrowego rozwoju emocjonalnego uczniów. Edukacja wczesnoszkolna zapewnia przestrzeń dla dzieci do rozpo-

¹³ B. Wołosiuk, *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*, Lublin 2010.

znawania, rozumienia i wyrażania swoich emocji, a także nauki samoregulacji emocjonalnej.

5. **Kultura i wartości społeczne:** Edukacja wczesnoszkolna wprowadza dzieci w różne aspekty kultury i społeczeństwa. Szacunek dla różnorodności, równość, tolerancja i sprawiedliwość, są przekazywane, aby uczniowie mogli lepiej zrozumieć i szanować różnice między ludźmi oraz odgrywać aktywną rolę w budowaniu społeczeństwa opartego na wartościach.

3. Obszary budowania systemu wartości w przedszkolu i klasach I – III szkoły podstawowej

Przywołajmy kluczowe obszary budowania systemu wartości w przedszkolu i edukacji wczesnoszkolnej. Jest to niezwykle ważne, ponieważ w tym okresie dzieci kształtują swoje podstawowe wartości i zalety. Przykłady sposobów, jak można zbudować system wartości w przedszkolu i klasach I – III szkoły podstawowej¹⁴:

Wzorzec zachowania: Nauczyciele i pracownicy przedszkola i szkoły powinni być standardowymi wzorcami dla dzieci. Ważne jest, aby wykazywać się empatią, uczciwością i tolerancją. Dzieci uczą się przez naśladowanie, więc pomoc, jak działać zgodnie z wartościami, łatwiej jest im przyswoić.

Edukacja moralna: Przedszkole i szkoła powinny oferować programy edukacyjne, które doprowadzą dzieci do podstawowych pojęć moralnych, takich jak dobroć, uczciwość, zachowanie wobec innych i sprawiedliwość. Można to robić za pomocą opowiadań, gier, zabaw i dyskusji, które są przeznaczone dla dzieci w tym wieku.

Współpraca i wspólne projekty: Dzieci powinny być zachęcane do współpracy i pracy zespołowej. Dzięki wspólnym projektom i zadaniom dzieci uczą się szacunku dla innych, komunikacji, dzielenia się i rozwiązywania konfliktów. Ważne jest, aby pomóc promować wartość współpracy i wzajemnego wsparcia.

Celebracja różnorodności: Przedszkole i szkoła powinny promować akceptację i szacunek dla różnorodności. Dzieci uczą się, że każdy człowiek jest wyjątkowy. Ważne jest, aby ułatwić prezentowanie różnych kultur, tradycje i języki, aby dzieci mogły lepiej rozumieć i szanować różnorodność.

Rozwiązywanie konfliktów: Przedszkole i szkoła ma nauczyć dzieci, jak rozwiązywać konflikty. Nauczyciele mogą uczyć dzieci umiejętności komunikacji, rozumienia uczuć innych osób i szukania kompromisu. Dzieci również powinny być zachęcane do wyrażania swoich potrzeb i uczuć w sposób naturalny.

Uczciwość i odpowiedzialność: Przedszkole i szkoła powinny kłaść nacisk na uczciwość i odpowiedzialność. Dzieci powinny być zachęcane do podejmowania

¹⁴ P. Kowolik, L. Pośpiech, *Istota wartości i ich znaczenie w edukacji*, Wkładka nr 2 do kwartalnika pedagogicznego „Nauczyciel i Szkoła” nr 3–4/2009.

odpowiedzialności za swoje czyny, rozumienia konsekwencji swoich działań i zasad.

4. Sposoby budowania systemu wartości

4.1. U dzieci w wieku przedszkolnym

Budowanie systemu wartości u dzieci w wieku przedszkolnym jest niezwykle ważne, ponieważ to właśnie w tym okresie kształtują się podstawowe zasady, przekonania i postawy. Oto kilka sugestii, jak rozwijać system wartości u przedszkolaków¹⁵:

1. Modelowanie: Dzieci w tym wieku są bardzo podatne na naśladowanie. Dlatego ważne jest, aby dorosły pełniący rolę opiekuna, nauczyciela czy rodzica, dawał dobry przykład. Wykazując się wartościami, którymi chce, aby dziecko się inspirowało, takimi jak szacunek, życzliwość, uczciwość i współpraca.
2. Rozmowa: Należy prowadzić z dzieckiem otwarte i szczere rozmowy na temat wartości. Zadawać pytania, jakie są ich myśli na temat przyjaźni, rodziny, uczciwości, odpowiedzialności itp. Pozwolić im wyrażać swoje opinie i słuchać uważnie. To pomoże im zrozumieć wartości i rozwinąć swoje własne przekonania.
3. Opowiadanie historii: Wykorzystać opowiadanie historii, bajek i mitów, aby przekazać dzieciom ważne wartości. Wybierać historie, które zawierają nauki moralne i ukazują dobre postawy. Porozmawiać z dzieckiem po przeczytaniu historii, aby zrozumieć, co zrozumiało i jakie wnioski może wyciągnąć.
4. Ćwiczenia empatii: Uczyc dzieci rozumieć i identyfikować emocje innych osób. Dać im możliwość wczucia się w sytuacje, w których inni mogą czuć się źle lub potrzebują pomocy. Wspierać je w rozwiązywaniu konfliktów, rozmawiając o uczuciach i pomagając im znaleźć rozwiązania oparte na empatii.
5. Pozytywna komunikacja: Stosować pozytywne wzmocnienia i komunikację, aby promować dobre zachowanie i wartości. Pochwalić dziecko, gdy wykazuje pozytywne postawy i podejścia. Dać mu do zrozumienia, że wartości takie jak uprzejmość, dzielenie się czy szacunek są ważne i cenne.
6. Wspólne cele i projekty: Organizować wspólne projekty i cele, które wymagają współpracy i odpowiedzialności. Dzięki temu dzieci będą uczyć się wartości, takich jak praca zespołowa, współpraca, wytrwałość i docenianie wysiłku innych.
7. Otwarte zrozumienie różnorodności: Uczyc dzieci, że różnice są naturalne i warto je szanować. Nauczyć je akceptacji innych kultur, religii, ras i umiejętności. Promować wartości takie jak tolerancja, równość i sprawiedliwość.

¹⁵ B. Ecler-Nocoń, *O trzech sposobach przekazywania wartości*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, nr 9, s. 28-31.

4.2. U uczniów edukacji wczesnoszkolnej

Budowanie systemu wartości u uczniów edukacji wczesnoszkolnej jest istotnym elementem ich rozwoju osobistego i społecznego. Oto kilka wskazówek, jak to osiągnąć¹⁶:

1. Kształtowanie przyjaznej i wspierającej atmosfery: Stworzyć klasową społeczność opartą na szacunku, życzliwości i współpracy. Zachęcać uczniów do wyrażania swoich myśli i uczuć, a także do słuchania innych. Wprowadzać zasady dotyczące wzajemnego szacunku i równości.
2. Nauczanie wartości poprzez przykłady: Być autentycznym modelem dla uczniów i wykazywać postawy zgodne z wartościami, których chcemy ich nauczyć. Wykorzystać sytuacje w codziennym życiu szkolnym, takie jak konflikty, aby pokazać, jak rozwiązywać problemy w sposób pokojowy i sprawiedliwy.
3. Wprowadzenie programu nauczania wartości: Stworzyć program nauczania, który obejmuje bezpośrednio lekcje dotyczące wartości, takich jak uczciwość, szacunek, współpraca i empatia. Wykorzystać różnorodne metody nauczania, takie jak dyskusje, gry, opowiadanie historii czy rysowanie, aby uczniowie mogli zrozumieć i doświadczyć tych wartości w praktyce.
4. Aktywne zaangażowanie uczniów: Zachęcać uczniów do aktywnego uczestnictwa w dyskusjach na temat wartości, pozwolić im dzielić się swoimi przemyśleniami i doświadczeniami. Organizować projekty społeczne, w których uczniowie będą mogli zaangażować się w działania na rzecz wartości, takie jak pomoc potrzebującym czy ochrona środowiska.
5. Współpraca z rodzicami: Włączyć rodziców do procesu budowania systemu wartości, informując ich o podejmowanych działaniach i angażując w odpowiednie aktywności. Regularnie komunikować się z rodzicami, aby omawiać postępy uczniów i wspólnie wspierać ich rozwój wartościowy.
6. Refleksja nad wartościami: Zachęcać uczniów do refleksji nad wartościami i ich znaczeniem w ich codziennym życiu. Prowadzić dyskusje na temat sytuacji, w których uczniowie mieli okazję okazać określone wartości i jakie były tego skutki. Pomóc im zrozumieć, dlaczego wartości są ważne i jak wpływają na ich relacje z innymi.
7. Wspieranie rozwoju empatii: Nauczyć uczniów rozumienia i doceniania uczuć innych osób. Organizować ćwiczenia, w których uczniowie muszą postawić się w sytuacji innych i próbować zrozumieć ich punkt widzenia. Uczynić z empatii stały element procesu uczenia się.

¹⁶ E. Kobyłecka, *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*, Kraków 2005.

Podsumowanie

Edukacja wartości w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym jest ważna nie tylko dla rozwoju konkretnego dziecka, ale także dla budowania całego społeczeństwa. Rodzina, a także przedszkole i szkoła to środowiska stanowiące fundament kształtowania wartościowych postaw. Mają one wpływ na całe dalsze życie dziecka. Droga ku wartościom jest długa i wymaga świadomego wysiłku ze strony osób wychowujących dziecko, a następnie konsekwencji w ich realizowaniu w życiu przez samo dziecko..

References

Bibliografia

- Banach Cz., *Wartości w zmiennym świecie a edukacja*, w: „Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej”, red. H. Kwiatkowska, Warszawa 1991.
- Brzozowski P., *Polska wersja testu wartości Rokeacha i jej teoretyczne podstawy*, „Przegląd Psychologiczny”, XXIV (1986) 2, s. 528; M. Rokeach, *The nature of human values*, New York 1973.
- Ciecuch J., *Kształtowanie się systemu wartości. Od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*, Warszawa 2013.
- Denek K., Morszczyńska U., Morszczyński W., Michałowski S. Cz., *Dziecko w świecie wartości (część 1)*, Kraków 2003.
- Denek K., *Ku dobrej edukacji*, Toruń – Leszno 2005.
- Ecler-Nocoń B., *O trzech sposobach przekazywania wartości*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2008, nr 9.
- Grabowski M., *Co stanowi wartość dla ucznia w młodszym wieku szkolnym? próba uporządkowania wartości w kontekście edukacji wczesnoszkolnej*, w: „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce: kwartalnik dla nauczycieli 2010”, nr 3- 4.
- Kobyłecka E., *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*, Kraków 2005.
- Kowolik P., Pośpiech L., *Istota wartości i ich znaczenie w edukacji*, Wkładka nr 2 do kwartalnika pedagogicznego „Nauczyciel i Szkoła” 2009, nr 3-4.
- Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 2009.
- Mariański J., Zdaniewicz W., *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991.
- Michałowski S.C., *Życie w rodzinie a budowanie świata wartości*, w: „Dziecko w świecie wartości, część pierwsza – Aksjologiczne barwy dziecięcego świata”, K. Denek, U. Moszczyńska, W. Moszczyński, S. C. Michałowski, Kraków 2003.
- Olbrycht K., *Wychowanie do wartości – w centrum aksjologicznych dylematów współczesnej edukacji*, „Paedagogia Christiana” 2012, nr 1/29.
- Paprotna G., *Wartości w wychowaniu przedszkolnym*, Wkładka nr 2 do kwartalnika pedagogicznego „Nauczyciel i Szkoła” 2009, nr 3-4.
- Perz T., *Świat wartości w ujęciu Maxa Schelera – konsekwencje pedagogiczne*, „Edukacja Humanistyczna Szczecin 2020”, nr 1 (42).
- Popielski K., *Noetyczny wymiar osobowości. Psychologiczna analiza poczucia sensu życia*, Lublin 1994.
- Wołosiuk B., *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*, Lublin 2010.